

УДК 378.147:615-051477

DOI https://doi.org/10.32782/NSER/2024-4.09

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА МАГІСТРІВ ФАРМАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Шолойко Наталія Василівна

кандидатка фармацевтичних наук,

доцентка кафедри організації та економіки фармації

Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

ORCID ID: 0000-0002-5083-7218

Scopus author ID: 57867927900

Researcher ID: AEZ-9705-2022

У статті на підставі розгорнутого аналізу низки понять («професійна культура майбутніх магістрів фармації», «професійна компетентність фармацевта», «професійна компетентність магістра фармації», «професійна управлінська компетентність фармацевтів») організаційно-управлінську культуру майбутніх фармацевтів вилучено як інтегративну характеристику, яка системно й компетентнісно представляє професійні та особистісні якості фахівців, включає опанування методології ефективного управління в галузі, здатність до цілеспрямованого регулювання соціальних і виробничих процесів з урахуванням їхньої специфіки та характеру розвитку, знання принципів системності, готовність до застосування інноваційних методів і новітніх технологій, спроможність до вибору та використання таких впливів на об'єкт управління, які зможуть оптимально забезпечити досягнення поставленої мети в обставинах перебігу процесів внутрішніх змін підпорядкованої структури та впливу ієрархічних рівнів індустрії фармації та конкуруючого управління. У фахівця зі сформованою організаційно-управлінською культурою існує можливість бути керівником команд підлеглих і залучених спеціалістів, він стає менеджером завдяки своїм умінням, знанням, навичкам, здатності та готовності виконувати місію соціально відповідальної професійної сфери, планувати, аналізувати, прогнозувати подальший її розвиток з метою підвищення ефективності діяльності на ринку послуг і засобів забезпечення здоров'я людей. Підготовка майбутніх фармацевтів до використання в роботі стратегічних, проєктних і методичних аспектів професійної діяльності, застосування інструментарію менеджменту й маркетингу, участь у розробленні й реалізації інноваційних соціально відповідальних рішень потребує додаткових теоретичних знань, практичної роботи, опанування індивідуальних технологій креативної самореалізації у професії.

Ключові слова: професійна освіта, магістр фармації, організаційно-управлінська культура, професійна культура, культура майбутніх магістрів фармації, професійно-управлінська компетентність фармацевтів.

Sholoyko N. V. Organizational and management culture of pharmacy masters: theoretical aspect

In the article, based on a detailed analysis of a number of concepts ("professional culture of future masters of pharmacy", "professional competence of a pharmacist", "professional competence of a master of pharmacy", "professional managerial competence of pharmacists"), the organizational and managerial culture of future pharmacists is interpreted as an integrative characteristic that systematically and competently represents the professional and personal qualities of specialists, includes mastering the methodology of effective management in the industry, the ability to purposefully regulate social and production processes taking into account their specifics and the nature of development, knowledge of the principles of systematicity, readiness to apply innovative methods and the latest technologies, the ability to choose and the use of such influences on the object of management, which will be able to optimally ensure the achievement of the set goal in the circumstances of the processes of internal changes of the subordinate structure and the influence of hierarchical levels of the pharmaceutical industry and competing management. A specialist with a formed organizational and management culture has the opportunity to be the leader of teams of subordinates and involved specialists, he becomes a manager thanks to his skills, knowledge, skills, ability and willingness to fulfill the mission of a socially responsible professional sphere, plan, analyze, forecast its further development with the aim of increasing effectiveness of activities on the market of services and means of ensuring people's health. The preparation of future pharmacists for the use of strategic, project and methodical aspects of professional activity, the use of management and marketing tools, participation in the development and implementation of innovative socially responsible solutions requires additional theoretical knowledge, practical work, mastery of individual technologies of creative self-realization in the profession.

Key words: professional education, master of pharmacy, organizational and managerial culture, professional culture, culture of future masters of pharmacy, professional and managerial competence of pharmacists.

Постановка проблеми та її актуальність.

Фармацевтичному сектору нині належить значне місце в економіці України, останніми роками він демонструє динамічне зростання темпів розвитку. Концепція розвитку фармацевтичної галузі як невід'ємного складника системи охорони здоров'я країни визначила пріоритетні напрями національної політики у фармацевтичній сфері, зосереджені насамперед на виконанні завдань, пов'язаних із забезпеченням населення України якісними, ефективними, безпечними лікарськими засобами. Провідну роль у реалізації завдань розвитку вітчизняної фармацевтичної галузі відведено фармацевтичній промисловості, продукція якої утримує основні позиції на українському фармацевтичному ринку та впевнено виходить на зарубіжні ринки, що пов'язане з постійним упровадженням на підприємствах міжнародних норм і стандартів Належної виробничої практики (далі – GMP). Водночас реалізація вимог GMP на фармацевтичних підприємствах має здійснюватися кваліфікованим персоналом, який розробляє і впроваджує сучасну систему забезпечення якості лікарських засобів, що зумовлює пошук якісно нових підходів до підготовки висококваліфікованих фахівців для індустрії. Фармація нині має гостру потребу в забезпеченні кадрами, які володіють фундаментальними знаннями в галузі хімії, фізики, біології, інших спеціальних дисциплін, а також професійною культурою на засадах наукового менеджменту та менеджменту якості лікарських засобів, правил і норм GMP стосовно фармацевтичних розробок, промислової технології лікарських препаратів.

Сучасна фармація – це медико-соціальний комплекс, який охоплює всі сторони життя людини і суспільства. Будучи складною соціально-економічною системою і специфічним сектором галузі охорони здоров'я, вона має виконувати найважливішу соціальну функцію – збереження та поліпшення здоров'я населення внаслідок надання висококваліфікованої фармацевтичної допомоги. Ця функція належним чином реалізується в межах фармацевтичної практики, зокрема в аптеках, шляхом персональної діяльності фармацевтичних фахівців, які покликані забезпечити громадян і лікувально-профілактичні заклади всім асортиментом лікарських засобів і виробів медичного призначення.

Нині в умовах загальної модернізації галузі професійної освіти важливо переглянути концептуальні засади забезпечення ефективної підготовки майбутніх фармацевтів, до яких першочергово належить формування організаційно-управлінської культури як важливого складника професійної культури загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останнє десятиліття різним аспектам фармацев-

тичної допомоги населенню присвячено чимало досліджень відомих вітчизняних учених; до них відносимо наукові праці Д. Волоха, Л. Гали, Л. Галій, Б. Громовика, О. Гудзенка, А. Зіменковського, І. Зупанця, А. Котвіцької, А. Немченко, Г. Панфілової, Б. Парновського, М. Пономаренка, О. Посилкіної, Р. Сагайдак-Нікітюк, М. Сятині, В. Толочка, В. Трохимчука, Г. Яцкової та інших.

Низку актуальних розвідок присвячено: педагогічним технологіям у системі фармацевтичної освіти (Т. Вахрушева, Б. Громовик, З. Мнушко, С. Мокрянин, І. Светочева, О. Павлов та інші); питанням фармацевтичної етики й деонтології (А. Бабський, Н. Діхтярьова, Т. Краснянська, М. Пономаренко, С. Хіменко, Н. Чорноброва й інші), післядипломній підготовці фахівців фармацевтичного профілю (Н. Бунатян, Д. Великий, Л. Кайдалова, І. Міщенко, М. Пономаренко, В. Толочко й інші); аспектам контролю та діагностики якості підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю (Л. Буданова, Т. Козлова, О. Тележкіна й інші).

Проте невирішеними дотепер залишаються вагомі аспекти проблеми:

- компетентісно-культурологічне узагальнення поняттєво-термінологічного апарату феномену «організаційно-управлінська культура магістрів фармації»;

- з'ясування обсягу теоретичних знань і аспектів досвіду для ефективної самореалізації магістрів фармації як менеджерів організації.

Тому **метою статті** є наукове обґрунтування низки понять («професійна культура майбутніх магістрів фармації», «професійна компетентність фармацевта», «професійна компетентність магістра фармації», «професійна управлінська компетентність фармацевтів» тощо) для забезпечення формування організаційно-управлінської культури фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж останніх років стрімко розвивається український фармацевтичний сектор, що зумовлює вимогу постійного підвищення якості фахової підготовки працівників цієї сфери діяльності. Знання і практичне використання сучасних форм управління фармацевтичними кадрами є тим важливим чинником підвищення якості фармацевтичної допомоги, який впливає на професіоналізації управління аптекних підприємств, робить більш ефективними заходи, спрямовані на дослідження діяльності персоналу, а також на мотивацію та стимулювання кадрів. Це робить важливими питання, що стосуються стану та перспективних напрямів розвитку фармацевтичної освіти, поліпшення матеріально-технічної бази закладів вищої освіти (далі – ЗВО) та кафедр, які готують фахівців для фармацевтичних підприємств, розширення науково-практичного забезпечення їхньої

діяльності, удосконалення навчально-методичного процесу профільних університетів і факультетів [2; 3; 7].

Зміни у структурі та завданнях менеджменту фармацевтичної галузі зумовлюють ускладнення та посилення організаційно-управлінського компонента професійної підготовки майбутніх фармацевтів, що відображено в нормативних документах сучасності. Так, у 2017 р. Міжнародна фармацевтична федерація (далі – FIP) підготувала низку вимог стосовно того, якою має бути якісна система фармацевтичної освіти для задоволення потреб фармацевтичного сектору, згрупувала ці вимоги у 8 кластерів, як-от: загальне глобальне бачення, професійні навички, набір студентів, фундаментальна підготовка й лідерство, емпірична освіта, ресурси й академічний персонал, забезпечення якості, безперервний професійний розвиток; нині у стандарті вищої освіти України для магістерського рівня спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» фахові компетентності згруповано так: фармацевтичні компетентності в галузі охорони здоров'я, компетентності у сфері надання фармацевтичної допомоги населенню, організаційні й управлінські компетентності, професійні й особистісні компетентності, компетентності у сфері забезпечення й управління якістю [17].

У руслі зазначеного постає нове бачення підготовки випускників ЗВО для роботи на підприємствах фармацевтичної галузі, у якому організаційно-управлінський компонент професійної освіти розглядається як такий, що розширює спектр їхньої поліфункціональної придатності для діяльності у фармацевтичній індустрії. Тому одним з основних завдань вищої професійної школи є підготовка майбутніх фармацевтів, які, окрім фармако-технологічної освіченості, володіють організаційно-управлінським потенціалом: знаннями та вміннями планувати й самостійно виконувати організаційно-управлінські функції, відповідальністю за результати роботи, культурою праці [1; 5]. Майбутні фармацевти повинні мати професійний світогляд, особистий досвід менеджера, щоб бути готовими до розроблення та реалізації фахових проєктів, вчасного передбачення можливих ризиків, проведення маркетингових досліджень у галузі тощо [8; 9; 21].

Професійну культуру майбутніх магістрів фармації в дослідженні зумовлено аспектами соціальної філософії, фармацевтичної деонтології та фармацевтичної аксіології як складниками фармацевтичної етики, сукупності неформальних норм моральної поведінки працівників під час реалізації обов'язків стосовно суспільства та пацієнтів; поняття «компетентність» розглянуто як здатність людини ефективно і творчо застосовувати знання та вміння в міжособистісних відносинах, що

передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті й у професійних ситуаціях, а компетентність розглянуто як поняття, що логічно походить від ставлення до цінностей і від знань і умінь [4; 10; 18]. Доведено, що організаційно-управлінський компонент фахової культури забезпечує високий рівень професіоналізму магістра в кожній сфері діяльності; тому особливої гостроти набуває завдання визначення наукових основ, структури та змісту такої культури як необхідного складника професійної культури сучасного фармацевта загалом, а також вирішення проблем формування відповідної компетентності майбутніх фахівців для ефективного та продуктивного здійснення подальшої професійної діяльності впродовж життя [11; 15; 22; 25].

Ґрунтуючись на зазначених вище аспектах і даних аналізу освітньо-професійної програми «Фармація, промислова фармація», в освітньому процесі магістратури медичного (фахового) університету підготовку майбутніх фармацевтів зорієнтовано на формування здатності застосовувати набуті знання, уміння та навички з дисциплін загальної та професійної освіти для вирішення типових завдань діяльності на відповідних посадах, зокрема й виготовлення ліків, їх зберігання, контролю якості, доставки, розподілу, видачі, регулювання забезпечення лікарськими засобами, а також консультування, надання інформації щодо лікарських засобів, моніторингу побічної дії або неефективності лікарської терапії тощо [13; 14].

Професійну компетентність фармацевта в межах проблеми дослідження тлумачено як інтегровану характеристику особистості фахівця, що містить особистісні якості та здатність виконувати визначені професійні функції щодо кваліфікованого надання фармацевтичної допомоги та забезпечення населення лікарськими засобами, а професійну компетентність майбутнього магістра фармації – як особистісну властивість, що характеризується здатністю взаємодіяти з різними категоріями населення з метою надання інформації щодо раціонального використання лікарських засобів, профілактики захворювань, збереження та зміцнення здоров'я на основі набутих знань про соціальні й культурні сфери життя, ціннісні орієнтації, власні особистісні якості, які формуються, розвиваються та самовдосконалюються впродовж життя [9; 18].

Оскільки діяльність магістра фармації передбачає організаційні, технологічні, контрольно-аналітичні, адміністративно-господарські (управлінські) функції, визначення потреби в лікарських засобах і виробих медичного призначення, організацію їх постачання; забезпечення сучасної технології виготовлення ліків за рецептами й вимогами закладів охорони здоров'я; приймання, зберігання та відпуск лікарських засобів, здійснення контр-

оллю за якістю ліків; проведення інформаційної роботи, дотримання принципів фармацевтичної деонтології, постійне підвищення професійного рівня, то одним із ключових аспектів професійної підготовки майбутніх фармацевтів визначено формування управлінської компетентності, яка заснована на опануванні методології та практики ефективного управління, на принципах суспільного управління, на застосуванні сучасних бізнес-аналітичних технологій, економіко-математичних методів, інтегрованих автоматизованих систем оброблення даних тощо. Опанування цієї компетентності передбачає: усвідомлення сутності основних категорій наукового управління, формування знань про його закони та закономірності; набуття готовності ставити та вирішувати проблеми за допомогою відповідних методів; здатність аналізувати, планувати, організовувати, конкурувати, координувати та контролювати, ухвалювати рішення у критичних ситуаціях [12; 20].

На підставі проведеного теоретичного пошуку професійну управлінську компетентність фармацевтів тлумачено як сукупність особистісних можливостей, кваліфікаційних знань і досвіду діяльності на посаді, що дають змогу брати участь у виробленні відповідних рішень або самостійно вирішувати фахові питання завдяки наявності необхідних знань, навичок, якостей, цінностей; організаційну компетентність – як здатність особистості менеджера систематизувати власні засоби управлінської діяльності з урахуванням необхідності розподілу праці, групування робіт і видів діяльності персоналу, встановлення діапазону контролю, координації робіт [16; 23]. У цих контекстах майбутній магістр фармації має вміння аналізувати поточні та перспективні організаційні середовища, беручи до уваги таке: організаційні потреби, механізми надання та використання ресурсів, процес підготовки перспективних планів, проєктів і заходів і процес їх реалізації для забезпечення відповідності планам, стратегіям і процедурам галузі; аналізувати питання організаційного характеру для управління підприємством або колективом; розробляти перспективні плани розвитку підпорядкованого сегменту галузі; забезпечувати реалізацію методик навчання персоналу відповідно до планів, стратегій і процесів галузі; залучати співробітників до реалізації основних видів діяльності (дослідження, проєкування, керівництва); здійснювати контроль і оновлення оперативних планів, стратегій і процесів з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу для задоволення мінливих потреб обраної сфери діяльності; організовувати процес управління з опорою на позитивні сторони кожного працівника; бути організатором соціальних умов розподілу праці, що забезпечують розвиток і ста-

новлення особистості кожного підлеглого працівника; скеровувати продуктивну групову роботу, делегувати повноваження [13; 21; 24].

На підставі долучення до змісту та технологій професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичної галузі, знань законів, теорії, принципів освітнього менеджменту, методології системного управління, низки економіко-математичних методів і сучасних комп'ютерних технологій, що збільшує гнучкість теоретичної та практичної інформації, сприяє деталізації траєкторій вибору здобувачів освіти та дозволяє готувати фахівців, спроможних конкурувати на сучасному ринку послуг, існує можливість розглядати сукупність таких ознак, як наявність визначеного рівня організаційно-управлінської культури магістрів фармації [6; 16].

Визначення результатів підприємницької діяльності, забезпечення збору даних і моніторинг ефективності діяльності підрядних організацій, планування й управління підприємством, що діє, ухвалення відповідальних рішень про майбутню господарську діяльність на основі оцінювання системи збалансованих показників кількісної інформації, аналіз зв'язку реальних кількісних показників із планованими – такі особистісні технології фармацевтів входять до названого вище переліку якостей [19]. Отже, формування управлінської компетентності фармацевта передбачає опанування системного мислення на основі вибору спеціальних знань, готовності до здійснення оцінювання впливу комплексу чинників на кінцеві результати діяльності підприємства й оброблення спеціальними методами сукупності показників діяльності й інших джерел інформації, своєчасного виявлення можливих резервів для підвищення ефективності підпорядкованого підприємства. Зазначене зумовлює, на основі системного наукового підходу, долучення до змісту і технологій професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичної галузі, знань законів, теорії, принципів наукового менеджменту, методології системного управління, низки економіко-математичних методів і сучасних комп'ютерних технологій, що збільшує гнучкість теоретичної і практичної інформації, сприяє деталізації траєкторій вибору здобувачів і дозволяє готувати фахівців, спроможних конкурувати на сучасному ринку послуг.

Організаційно-управлінську культуру майбутніх фармацевтів тлумачено як інтегративну характеристику, яка системно й компетентісно представляє професійні й особистісні якості фахівців, передбачає опанування методології ефективного управління в галузі, здатність до цілеспрямованого регулювання соціальних і виробничих процесів з урахуванням їхньої специфіки та характеру розвитку, знання принципів системності,

готовність до застосування інноваційних методів і новітніх технологій, спроможність до вибору та використання таких впливів на об'єкт управління, які зможуть оптимально забезпечити досягнення поставленої мети в обставинах перебігу процесів внутрішніх змін підпорядкованої структури та впливу ієрархічних рівнів індустрії фармації та конкуруючого управління. У фахівця зі сформованою організаційно-управлінською культурою існує можливість бути керівником команд підлеглих і залучених спеціалістів, він стає менеджером завдяки своїм умінням, знанням, навичкам, здатності та готовності виконувати місію соціально відповідальної професійної сфери, планувати, аналізувати, прогнозувати подальший її розвиток із метою підвищення ефективності діяльності на ринку послуг і засобів забезпечення здоров'я людей. Підготовка майбутніх фармацевтів до використання в роботі стратегічних, проектних і методичних аспектів професійної діяльності, застосування інструментарію менеджменту й маркетингу, участь у розробленні та реалізації інноваційних соціально відповідальних рішень потребує додаткових теоретичних знань, практичної роботи, опанування індивідуальних технологій креативної самореалізації у професії.

Висновки. Отже, інтеграція в європейську спільноту, сучасні тенденції соціально-економічного розвитку українського суспільства в умовах воєнного стану у країні зумовлюють необхідність

конкретизації й оновлення наукових підходів до медичного обслуговування населення, активізують пошук шляхів підвищення якості підготовки медичних працівників, зокрема фармацевтів, особливістю якої є формування в майбутніх фахівців професійної культури, якостей, що є запорукою належного надання фармацевтичної допомоги населенню, отже, збереження здоров'я нації.

Тому в руслі проблеми розвитку високоефективного й соціально відповідального фармацевтичного менеджменту в Україні реалізовано потребу обґрунтування компетентісно-культурологічних наукових засад професійної підготовки фармацевтів нової генерації, що володіють основами організаційно-управлінської культури та відповідними освітньо-комунікаційними технологіями; розгляд особливостей реалізації провідних методологічних напрацювань наукового менеджменту у фармацевтичній галузі (участь фахівців із вищою освітою в управлінні процесами лікування; моніторинг і оцінювання ними результатів лікарської терапії; консультування та навчання пацієнтів; готовність до забезпечення ефективних комунікацій як із партнерами по бізнесу, так і із представниками різних соціальних груп населення – замовниками послуг), їх проєкції на ринкову економіку та систему підготовки фахівців спеціальності «226. Фармація, промислова фармація» в українських медичних університетах.

Література:

1. Педагогічні аспекти викладання фармакології та організації економіки фармації із залученням інтегрованого підходу / В. Бобрук та ін. *Вісник Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова*. 2012. Т. 16. № 2. С. 460–463.
2. Буданова Л. Особливості професійної підготовки студентів для фармацевтичної галузі в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 36. С. 110–117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2014_36_19 (дата звернення: 21.11.2015).
3. Волох Д. Фармацевтична освіта в Україні: традиції, сьогодення, майбутнє. *Аптека*. 2003. № 397 (26). URL: <http://www.apteka.ua/article/14237> (дата звернення: 05.11.2015).
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
5. Громовик Б., Кремінь Ю. Особливості реалізації професійних ролей фармацевтичних фахівців в українських реаліях. *Управління, економіка та забезпечення якості у фармації*. 2020. № 1 (61). С. 42–49.
6. Етичний кодекс фармацевтичних працівників України. 2010. URL: <http://nuph.edu.ua/nash-university-tet/etychny-j-kodeksfarmatsevy-chny-h-prats> (дата звернення: 15.10.2014).
7. Єрмаков І. Компетентісний потенціал освіти: проектні засади. *Рідна школа*. 2006. № 12. С. 49–51.
8. Кайдалова А., Посилкіна О. Науково-теоретичне обґрунтування методологічного концепту побудови системи якості вищої фармацевтичної освіти. *Фармацевтичний часопис*. 2016. № 3. С. 68–72.
9. Кайдалова Л. Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах. Харків : НФаУ, 2010. 364 с.
10. Камерон К., Квінн Р. Діагностика та вимірювання організаційної культури / пер. з англ. І. Андрєєвої. 2001. 320 с.
11. Котвіцька А. Етика аптечної діяльності. *Аптечний саміт України 2014*. Київ, 2014. URL: <http://www.apteka.ua/wp/wp-content/uploads/2014/12/kotvicka.pdf> (дата звернення: 05.11.2015).
12. Кравченко Л., Оніпко В. Управлінська компетентність майбутнього менеджера сфери обслуговування: організаційний та методичний компоненти. *Витоки педагогічної майстерності*. 2021. Вип. 27. С. 155–161.
13. Належна аптечна практика: стандарти якості аптечних послуг (спільна настанова МФФ/ВООЗ з НАП) ВООЗ : міжнародний документ від 01.01.2011 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/897_009 (дата звернення: 12.11.2015).

14. Організація та економіка фармації / А. Немченко та ін. Харків, 2015. Ч. 1 : Організація фармацевтичного забезпечення населення. 360 с.
15. Морально-етичні аспекти надання аптечними працівниками фармацевтичних послуг / М. Пономаренко та ін. *Фармацевтичний журнал*. 2004. № 1. С. 28–32.
16. Про затвердження Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011–2020 рр. : наказ МОЗ України від 13.09.2010 р. № 769. URL: <http://www.apteka.ua/article/57908> (дата звернення: 20.11.2020).
17. Професійні стандарти FIP. Кодекси етики для фармацевтів, затверджено Радою FIP. Бангкок, Таїланд, 31 серпня 2014 р.
18. Саракун Л. Експлікація поняття «культура» у сучасному філософському дискурсі. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Серія «Філософія». 2011. Вип. 539–540. С. 119–123. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17053/1/explication.pdf> (дата звернення: 02.02.2016).
19. Теорія систем в екології : підручник / Ю. Масікевич та ін. Суми, 2015. 330 с.
20. Толочко В. Наукове обґрунтування та розробка моделей компетенцій спеціалістів фармації. Київ, 2009. 23 с.
21. Черних В. Моніторинг якості фармацевтичної освіти в Україні. *Аптека*. 2009. № 696. URL: <http://www.apteka.ua/article/8881> (дата звернення: 29.11.2020).
22. Черних В. Фармацевтична енциклопедія. Київ : МОПОН, 2016. 1744 с.
23. Шапран Ю. Концептуальні підходи до створення інноваційного освітнього середовища. *Вісник Інституту розвитку дитини*. 2010. Вип. 11. С. 121–124.
24. Штробля А. Вивчення дисципліни «Організація та економіка фармації» студентами спеціальності «Фармація». *Медицина освіти*. 2015. № 1. С. 144–147.
25. Яковець І. Морфологічна модель культури. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2014. № 2. С. 132–136. URL: <http://www.visnik.org/pdf/v2015-02-24-yakovets.pdf> (дата звернення: 11.11.2015).

References:

1. Bobruk, V.P., Serhiev, S.V., & Blahun, O.D. (2012). Pedagogichni aspekty vykladannya farmakolohii ta orhanizatsii ekonomiky farmatsii iz zaluchennia intehrovanoho pidkhodu [Pedagogical aspects of teaching pharmacology and organizing pharmacy economics with an integrated approach]. *Bulletin of Vinnitsa National Medical University named after M.I. Pirogov*, Vol. 16, № 2, pp. 460–463 [in Ukrainian].
2. Budanova, L.H. (2014). Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky studentiv dlia farmatsevychnoi haluzi v Ukraini [Features of professional training for students in the pharmaceutical sector in Ukraine]. *Pedagogy of the Formation of a Creative Personality in Higher and General Education Schools*, Issue 36, pp. 110–117. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2014_36_19 (accessed: 21.11.2015) [in Ukrainian].
3. Volokh, D.S. (2003). Farmatsevychna osvita v Ukraini: tradytsii, sihodennia, maibutnie [Pharmaceutical education in Ukraine: traditions, present, future]. *Apteka*, № 397 (26). Retrieved from <http://www.apteka.ua/article/14237> (accessed: 05.11.2015).
4. Honcharenko, S.U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid, 376 p. [in Ukrainian].
5. Hromovyk, B.P., & Kremin, Y.I. (2020). Osoblyvosti realizatsii profesiinykh rolei farmatsevychnykh fakhivtsiv v ukrainskykh realiakh [Features of implementing professional roles of pharmaceutical specialists in Ukrainian realities]. *Management, Economics and Quality Assurance in Pharmacy*, № 1 (61), pp. 42–49 [in Ukrainian].
6. Ethical Code of Pharmaceutical Workers of Ukraine (2010). Retrieved from <http://nuph.edu.ua/nash-universy-tet/etychny-j-kodeksfarmatsevychny-h-prats> (accessed: 15.10.2014).
7. Yermakov, I. (2006). Kompetentsiinyi potentsial osvity: proiektni zasady [Competency potential of education: project principles]. *Native School*, № 12, pp. 49–51 [in Ukrainian].
8. Kaidalova, A.V., & Posilkina, O.V. (2016). Naukovo-teoretychne obgruntuvannia metodolohichnoho kontseptu pobudovy systemy yakosti vyshchoi farmatsevychnoi osvity [Scientific and theoretical justification of the methodological concept for building a quality system for higher pharmaceutical education]. *Pharmaceutical Journal*, № 3, pp. 68–72 [in Ukrainian].
9. Kaidalova, L.H. (2010). Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv farmatsevychnoho profilu u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Professional training of future pharmaceutical specialists in higher educational institutions]. Kharkiv: NFAU, 364 p. [in Ukrainian].
10. Cameron, K., & Quinn, R. (2001). Diahnostyka ta vymiriuvannia orhanizatsiinoi kultury [Diagnosing and Measuring Organizational Culture] / trans. from English by I.V. Andreeva, 320 p.
11. Kotvitska, A.A. (2014). Etyka aptechnoi diialnosti [Ethics of Pharmacy Activity]. *Pharmacy Summit of Ukraine 2014*. Kyiv. Retrieved from <http://www.apteka.ua/wp/wp-content/uploads/2014/12/kotvicka.pdf> (accessed: 05.11.2015).
12. Kravchenko, L.M., & Onipko, V.V. (2021). Upravlinska kompetentnist maibutnoho menedzhera sfery obsluhovuvannia: orhanizatsiinyi ta metodychnyi komponenty [Managerial competence of future service managers: organizational and methodological components]. *Sources of Pedagogical Mastery*, Issue 27, pp. 155–161 [in Ukrainian].
13. Good Pharmacy Practice: Standards for Quality of Pharmacy Services (Joint Statement of MFF/WHO with NAP). WHO: international document as of January 1, 2011. Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/897_009 (accessed: 12.11.2015).

14. Organization and Economics of Pharmacy / A.S. Nemchenko et al. (2015). Part 1. Organization of Pharmaceutical Provision to the Population. Kharkiv: 360 p.
 15. Ponomarenko, M.S., Ohorodniuk, V.V., Sabo, Y. (2004). Moralno-etychni aspekty nadання aptechnoiu pratsivnykamy farmatsevychnykh posluh [Moral and ethical aspects of providing pharmaceutical services by pharmacy workers]. *Pharmaceutical Journal*, № 1, pp. 28–32 [in Ukrainian].
 16. On the Approval of the Concept for the Development of the Pharmaceutical Sector of the Healthcare Industry of Ukraine for 2011–2020: Order of the Ministry of Health of Ukraine № 769 dated September 13, 2010. Retrieved from <http://www.apteka.ua/article/57908> (accessed: 20.11.2020).
 17. Professional Standards FIP. Codes of Ethics for Pharmacists: Approved by the FIP Council. Bangkok, Thailand, August 31, 2014.
 18. Sarakun, L.P. (2011). Eksplykatsiia poniattia “kultura” v suchasnomu filozofskomu dyskursi [Explication of the concept of “culture” in contemporary philosophical discourse]. *Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Philosophy Series*, Issue 539–540, pp. 119–123. Retrieved from <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1705/3/1explication.pdf> (accessed: 02.02.2016).
 19. Theory of Systems in Ecology: textbook / Yu.H. Masikievych et al (2015). Sumy: 330 p.
 20. Tolochko, V.M. (2009). Naukove obruntuvannia ta rozrobka modelei kompetentsii spetsialistiv farmatsii [Scientific justification and development of competency models for pharmacy specialists]. Kyiv, 23 p.
 21. Monitorynh yakosti farmatsevychnoi osvity v Ukraini [Monitoring the quality of pharmaceutical education in Ukraine]. *Apteka*, № 696. Retrieved from <http://www.apteka.ua/article/8881> (accessed: 29.11.2020).
 22. Chernykh, V.P. (2016). *Pharmaceutical Encyclopedia*. Kyiv: Morion, 1744 p.
 23. Shapran, Y.P. (2010). Kontseptual’ni pidkhody do stvorennia innovatsiinoho osvitnoho seredovyscha [Conceptual approaches to creating an innovative educational environment]. *Bulletin of the Institute for Child Development*, Issue 11, pp. 121–124 [in Ukrainian].
 24. Shtroblia, A.L. (2015). Vyvchennia dystsypliny “Orhanizatsiia ta ekonomika farmatsii” studentamy spetsialnosti “Farmatsiia” [Study of the course “Organization and Economics of Pharmacy” by students of the specialty “Pharmacy”]. *Medical Education*, № 1, pp. 144–147 [in Ukrainian].
 25. Yakovets, I.O. (2014). Morpholohichna model’ kultury [Morphological model of culture]. *Bulletin of Kharkiv State Academy of Design and Arts*, № 2, pp. 132–136. Retrieved from <http://www.visnik.org/pdf/v2015-02-24-yakovets.pdf> (accessed: 11.11.2015).
-